

Medvode
621

ŽIVLJENJE...

621.311.21(497.4) Medvode

10206790

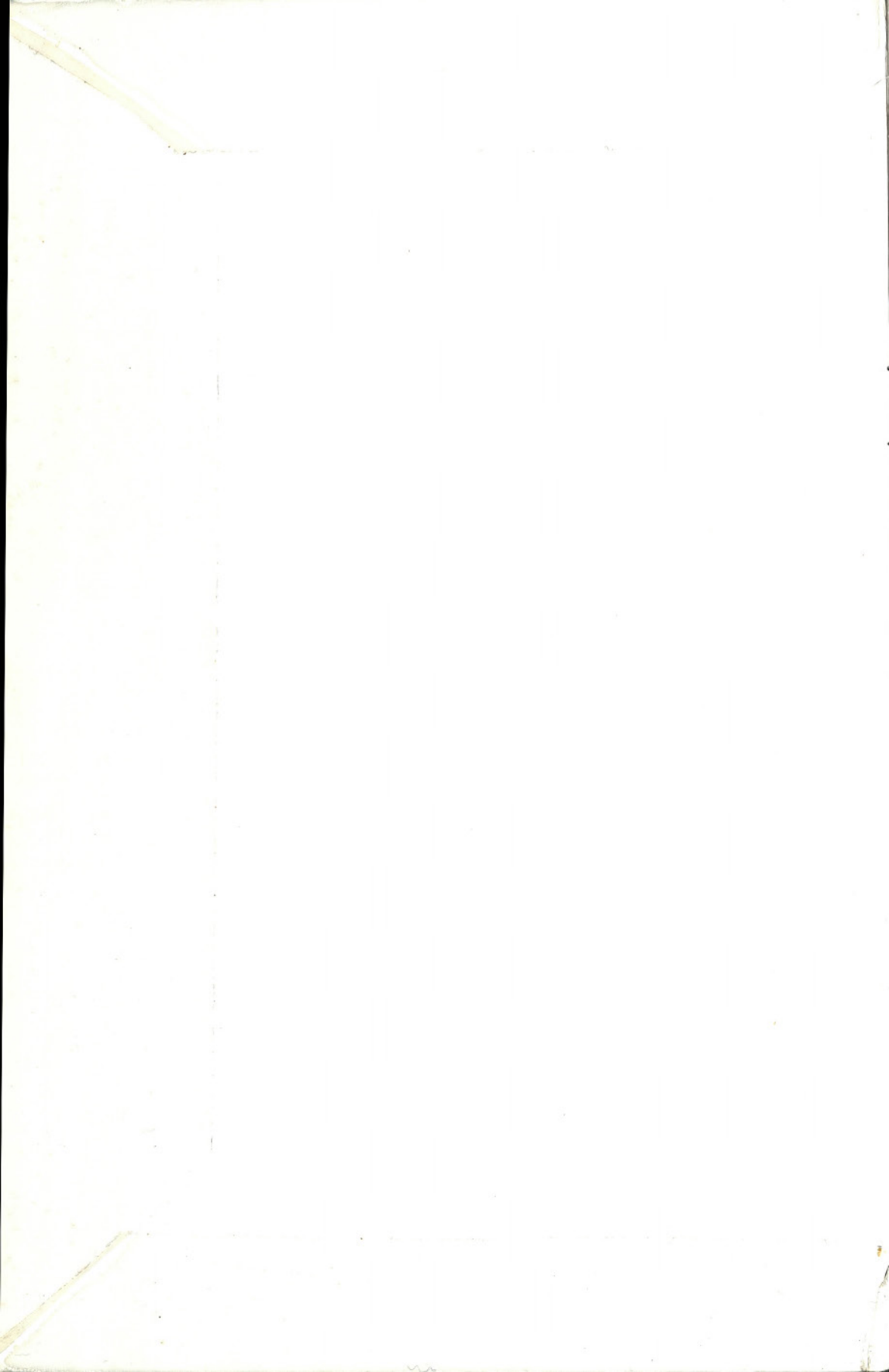
KNJIŽNICA STARI LJ

COBISS 0

sko društvo Medvode

ŽIVLJENJE OB SAVI

Zgodovinsko društvo Medvode

Življenje ob Savi

PRED IN PO DOGRADITVI
HIDROELEKTRARNE V MEDVODAH

M 10206790

4. JULIJ 2002

KNJIŽICI NA POT IN NEKAJ BESED O NAŠEM ZGODOVINSKEM DRUŠTVU

Zgodovinsko društvo Medvode je eno izmed najmlajših združenj v občini Medvode. Že ob nastanku si je zadalo nalogo zbirati pričevanja o preteklosti naših krajev, tako pisne vire, tiskane knjižice in prispevke, fotografije, filme ter predvsem bogata in enkratna ustna pričevanja domačinov.

M 10206790

Vojaški zemljevid območja okoli Save, ki ga opisujemo in je nastajal med letom 1763 do 1787

Prvi leseni most čez Savo je povezoval Medvode z Verjem že davnega leta 1825. Na akvarelni risbi avtorja Aloysija Shaffenrabta, je mogoče videti, da je most stal približno na tistem delu reke kjer je bila mnogo let kasneje zgrajena hidroelektrarna

Glede na to, da bo drugo leto, leta 2003, minilo petdeset let od zgraditve medvoške hidroelektrarne in nastanka Zbiljskega jezera, smo se v Zgodovinskem društvu Medvode odločili, da začnemo zbirati gradivo o tem pomembnem dosežku in dogodku. Rezultat zbiranja sta razstava *Z* naslovom "Življenje ob Savi," s podnaslovom "pred in po dograditvi hidroelektrarne v Medvodah" v Galeriji Turističnega društva Zbilje in ta knjižica.

Strojanova hiša, gospodarsko poslopje in mlin. Vse je zalila voda, ko so jo začeli zbirati v akumulacijskem jezeru za elektrarno. V ozadju farna cerkev sv. Urha in Stari grad

Pri naši dejavnosti so nam pomagali Kulturno umetniško društvo Zbilje, Turistično društvo Zbilje in vodstvo Hidroelektrarne Medvode. Na razstavi in v knjižici je predstavljen kratek zgodovinski okvir najpomembnejših dogodkov, predvsem gradenj, stare arhivske katastrske mape iz leta 1825, fotografije tega dela Save in njenega obrežja pred in po zgraditvi elektrarne, gradnja hidrocen-trale ter izjave domačinov, kako se je po letu 1953 spremenilo življenje ob reki. Seveda sodelavci pri tem početju vemo, da zbrano gradivo in knjižica pomenita le vzpodbudo za nadaljnje zbiranje, hranjenje, obdelavo in objavljanje ter s tem tudi za seznanjanje krajanov in obiskovalcev z bogato in enkratno naravno in kulturno dediščino tega območja.

Lojze Tršan

ŽIVLJENJE OB REKI SAVI PRED IN PO DOGRADITVI HIDROELEKTRARNE MEDVODE

Reka je lahko ločnica ali povezovalka. Za reko Savo, ki teče tudi po dobršem delu medvoške občine, lahko rečemo, da v svojem zgornjem toku vsekakor ni kakšno veliko vodovje, je pa pomembno zaznamovala življenje na svojih bregovih. Če ne drugega, je njena vodna sila gnala mline in žage, bližnji kmetje so lahko napajali živino, gospodinje prale, otroci so se kopali, marsikateri pa si je, tudi na skrivaj, ulovil kakšno ribo. Iz Save so s konji zvozili tudi marsikateri voz peska ali mivke. Pa tudi v psihološkem pomenu je vplivala na ljudi: v času, ko še ni bilo vodovodov, so bili ljudje, ki so živeli ob njej, prepričani, da kljub morebitni suši ne bodo trpeli žeje.

Prebivalci Smlednika med sušenjem gob pri Pengovovi hiši, ki jo je kasneje zalila voda

Sava priteče na območje medvoške občine v Mošah. Za to vas na levem bregu nekateri menijo, da je dobila ime celo po mostu, ki naj bi se nekoč pel čez vodo. Če so Moše visoko nad reko, tako rekoč na skalnati pečini soteske Zarica, pa manjša Dragočajna, ki je danes znana predvsem po avtokampu, leži v plitvi in široki dragi ob reki. V Valburgi in Smledniku, na istem, to je levem bregu, so bili ob Savi v preteklosti mline in žage. Skozi Smlednik je potekala tudi dokaj pro-

metna pot med Kamnikom in Škofjo Loko. Tovorniki in drugi potniki so Savo najprej bredli. Kasneje je kraje levega brega z desnim, to je z Zbiljami, povezoval brod, dokler niso leta 1893 zgradili most. Gradnjo je financirala država, točneje Dežela Kranjska. V kroniki smledniške šole je zapisano, da je bil ob otvoritvi pripravljen banket za povablence in da so bili tudi šolski otroci pogoščeni z mesom in štruklji, kar je bilo za tisti čas pravo razkošje. Ravno v tem delu, pod Smlednikom, se je Sava izvila iz utesnjene skalnate soteske Zarice in njena struga se je lahko razširila. Postala je plitvejša, tako da je bil prehod z brenjenjem, brodom ali po mostu eden najlažjih v tem predelu. Na brod in brodnike spominja tudi ime dela Zbilj, ki mu domačini še vedno pravijo Na brodu in pa Marijina kapelica, ki so ji včasih pripisovali celo nadnaravno moč.

Kataster Franca Jožefa, ki je bil izdelan leta 1885, koloriran in že z vrisanimi parcelami ter podrobnostmi kot so npr. čolni za prevoz na Savi, mostovi, brod...

Po zaježitvi Save ob gradnji medvoške hidroelektrarne so vode novo nastalega Zbiljskega jezera zalile mline in žage, pa tudi stari leseni most so nadomestili s sedanjim modernim železobetonskim. Jezero je zalilo tudi nekatere predele pod vasjo Zbilje.

Vendar močno povišana gladina Save po nastanku jezera, razen že prej omenjenih sprememb, ni bistveno vplivala na Smlednik in Zbilje, ker je bila večina hiš zgrajenih na nivoju, ki ga ni zalila voda. Danes znamenito okljuko jezera na levem bregu omejuje z gozdom porasli hrib Brezovec, za breg med Medvodami in Zbiljami pa so nad reko značilne strme pečine. Pod vasjo Zbilje je idealen do-

stop do jezera, kar je, upoštevajoč tudi veliko zagnanost tamkajšnjih turističnih zanesenjakov, Zbilje postavilo v središče vseh turističnih dogajanj v Medvodah in okolici. Medvodam, kjer je hidroelektrarna, pa je ostalo ime, ki jim določa lego, kraj, postavljen med vode, med sotočje Save in Sore in mu daje primat vodilnega kraja med Ljubljano in Kranjem, Kamnikom in Škofjo Loko, tako v prometu, gospodarskem kot v upravnem smislu.

Stari leseni most med Medvodami in Verjem so po dograditvi železniške proge na Gorenjsko leta 1870 nadomestili z železnim

Čeprav se na prvi pogled dozdeva, da Verje, Spodnje in Zgornje Pirniče niso kdo ve kako povezane s Savo, pa to nikakor ne drži. Na Verju je ob jezeru nastalo pravo naselje počitniških hišic, plodna ravninska polja tamkajšnjih kmetov pa na južnem delu omejujejo bregovi savskih lok.

Na koncu moramo omeniti še en most čez Savo. V Medvodah, na mestu pod tamkajšnjo elektrarno, je bil leseni most, ki je povezoval Medvode z Verjem in Pirničami že najmanj leta 1825, mnogo pred tistim v Smledniku. Kasneje, po dograditvi železnice na Gorenjsko, so ga nadomestili z železnim, v zadnjih letih prejšnjega stoletja pa z modernim železobetonskim, ki tako kot most v Smledniku ustreza vsem zahtevam moderne gradnje in prometa in oba skupaj omogočata hitro in udobno povezavo obeh bregov obsavskega dela medvoške občine.

Lojze Tršan

Želja

*Sava 'znad pečine
goni bele pene,
pere stare stene
in hiti v doline.*

*Kakor moč neznana,
ki valove žene,
v daljo sili mene
želja neprestana.*

*Pel bi čez planjave,
šel bi čez višine,
da me žalost mine
in srca težave!*

Simon Jenko¹

Simonu Jenku, slovenskemu pesniku in pripovedniku, je Sava pogosto služila za podlago za njegovo pesniško in pripovedniško izražanje. Na fotografiji neukročen del Save, približno tam kjer danes stoji hidroelektrarna

¹ Simon Jenko, slovenski pesnik in pripovednik, rojen 27.10.1835 na Podreči, obiskoval osnovno šolo v Smledniku in Kranju, nato končal gimnazijo v Ljubljani. Na Dunaju vpisal klasično filologijo, nato zgodovino in končno pravo, vendar študija ni dokončal. Delal je kot domači učitelj in uradnik v notarski službi ter koncipient v Kranju in Kamniku. Umrli je v Kranju 18.10.1869.

USTNA ZGODOVINA

Doslej o gradnji hidroelektrarne in spremembah, ki jih je prinesla v kraje ob Savi v naši občini, še ni bilo veliko zapisanega. Če bi poiskali geslo hidroelektrarna Medvode v Enciklopediji Slovenije, bi našli letnico izgradnje ter vrsto tehničnih podatkov o njeni moči, pretočnosti in tako naprej. Prav tako bi našli podatek o tem, da je bila hidroelektrarna zgrajena v sklopu gradnje drugih kapitalnih objektov prve petletke. O ljudeh, ki so jo gradili, njihovem življenju, žalostnih in veselih trenutkih, pa ne bi našli veliko. Tudi o strahovih in pričakovanjih domačinov, ki so z reko dolga stoletja živeli v sožitju, poznali in spoštovali njeno prvinsko moč, ne bi našli niti črke.

Prav zato smo se v Zgodovinskem društvu Medvode odločili, da o tem povprašamo naše občane in njihova pričevanja zapišemo, še preden bodo za nas in naše zanamce za vedno izgubljena.

Mnogo zgodb, pripovedi in spominov o življenju ob Savi je že zabrisanih. O nastanku te fotografije in zgodbe, ki jo pripoveduje, vemo da gre za furmansko gostilno Na brodu (Podreča)

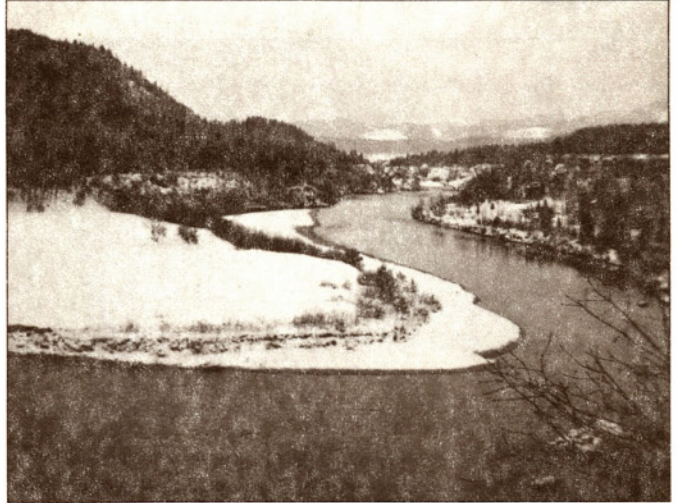
Prednost ustnih virov v zgodovini je v tem, da so raznovrstni, prinašajo nam poglede iz različnih zornih kotov, nas popeljejo v miselni svet drugih ljudi in tako prisilijo, da poskušamo razmišljati drugače, kot smo vajeni. Ustna zgodovina si kot mlada zgodovinska veja prizadeva, da bi ob bok obči, družbeni - ti. makrozgodovini, postavila mikrozgodovino, ki jo zanima tudi preteklost manjših družbenih skupin ter ti. malega človeka, ki še ne dolgo tega ni imel mesta v zgo-

dovinski znanosti. Večkrat se zgodi, da si ustni viri o določeni temi nasprotujejo, ali pa so celo različni od "uradne verzije" zgodovine, ki je zapisana v zgodovinskih knjigah. Nekateri bi v tem videli le potrditev nezanesljivosti te vrste zgodovinskega vira, drugi pa menijo, da prav to zgodovino bogati, jo naredi še bolj zanimivo in tudi resnično.

Pri interpretaciji spominov se moramo seveda zavedati tudi nezanesljivosti človekovega spomina in zato ustne vire interpretirati tudi s pomočjo razpoložljivih pisnih virov. Le tako bomo morda uspeli sestaviti vse kamenčke v mozaiku naše preteklosti.

Ob tej priložnosti bi se vsem, ki so s svojimi pričevanji sodelovali pri nastajanju te razstave in pričujoče knjižice, zahvalili

za njihov čas in pogum. Sodelovali so: Franc Strojan, Korel Sem, Stane Vilar st., Manca Šetina, Marija Cegnar in Janko Šetina. Ustne pripovedi smo zapisali fonetično z namenom, da bi čim bolj ohranili izvirno govorico naših krajev.

Zaradi posegov človeka, tako ostrih ovinkov na Savi, kot jih vidimo na fotografiji, skorajda ni več (okljuka Save pod vasjo Zbilje)

Franc Strojan, danes živi v Smledniku. Med gradnjo so se morali Strojantovi preseliti v novo domovanje.

Korel Sem je prišel v naše kraje ob gradnji novega železobetonskega mostu v Smledniku. Tu se je poročil in danes živi v Smledniku.

Stane Vilar st. danes živi v Preski, med gradnjo elektrarne pa sta z ženo živela le sto metrov stran od gradbišča.

Manca Šetina živi Na brodu, delu Zbilj, kjer je nekoč, preden je bil postavljen lesen most, brodar vozil ljudi čez vodo. Prav v njeni hiši je živel brodar in kasneje "knapje," ki so menda kopali premog ob strugi reke Save.

Marija Cegnar živi Na pečeh nad Zbiljskim jezerom od svojega zgodnjega otroštva in je aktivno sodelovala pri samih zametkih zbiljskega turizma.

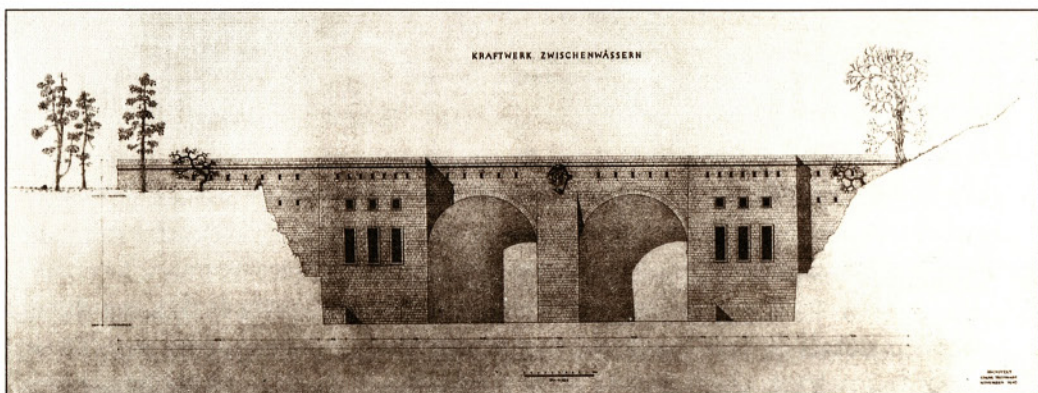
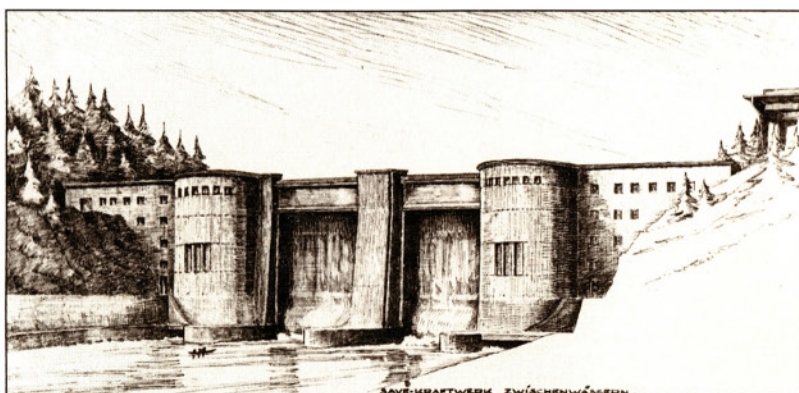
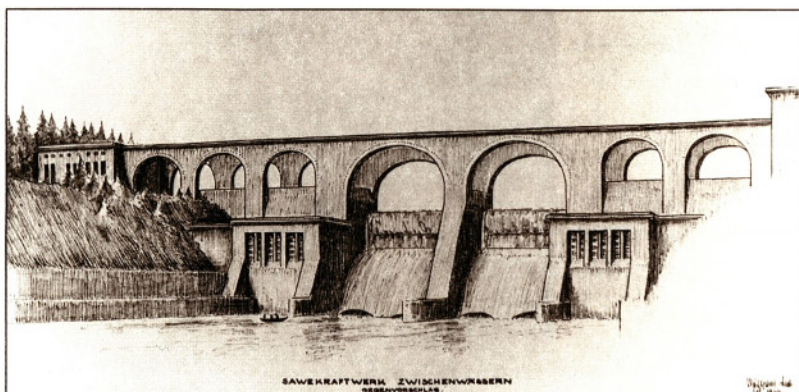
Janko Šetina iz Zbilj je bil aktivni član Turističnega društva Zbilje in je na različne načine vpet v utrip življenja v kraju.

Andreja Burja, Nataša Pust

GRADNJA HIDROELEKTRARNE MEDVODE

Če bi povprašali starejše ljudi, bi nam povedali, da so gradnjo hidroelektrarne v Medvodah načrtovali že v stari Avstro-Ogrski. Nemci so med drugo svetovno vojno nadaljevali s projektom in v tem času izdelali geološke analize in meritve na izbranih lokacijah.

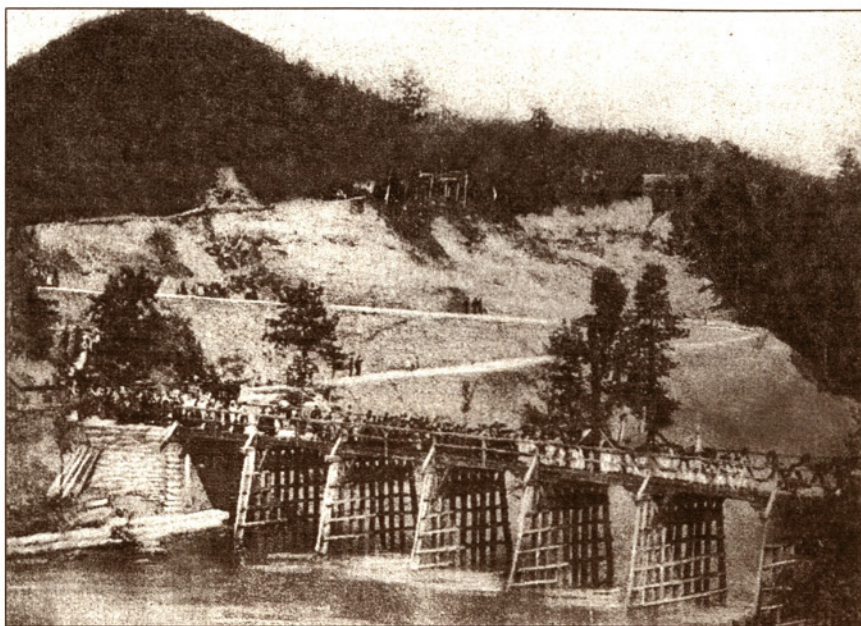

Tri nemške inačice za gradnjo elektrarne v Medvodah, ki so jih izdelali med II. Svetovno vojno. Vsaj dve sta zelo podobni današnji elektrarni

Po vojni so v naletu pospešene industrializacije in elektrifikacije kmalu začeli uresničevati načrt gradnje HE v Medvodah, ki naj bi skupaj z ostalimi hidroelektrarnami na Savi in drugih rekah Jugoslaviji in Sloveniji zagotovile hudo potrebno električno energijo. Sprva je bila predvidena gradnja sklenjene verige hidroelektrarn po celotnem toku reke Save vse do meje s Hrvaško, ki pa je bila iz različnih razlogov delno uresničena šele v zadnjih petnajstih letih z izgradnjo HE Mavčiče in HE Vrhovo. Od razpoložljivega hidropotenciala reke Save je izkoriščenega le 12 odstotkov.

Gradnja hidroelektrarne se je začela leta 1948, gradnja novega železobetonskega mostu v Smledniku, ki je potekala istočasno, pa leto ali dve kasneje.

Korel Sem: *”Investitor je bil eni in isti - ker v sklopu elektrarne se je delal most, ker če bi bil stari most višje narejen, ga ne bi bilo treba, je bil pa en meter prenizko, tko da bi ga voda zalila. Gladina se je dvignila vsega skup 21 metrov, zdaj je pa ene 15 metrov, k je tok materiala not.”*

Stari most pri Smledniku je med gradnjo elektrarne nadomestil železobetonski. Na posnetku je otvoritev in žeganje starega mostu

Pri gradnji je bilo zaposlenih veliko domačinov, ”skoraj iz vsake hiše kakšen”, na delo pa so hodili tudi iz širše okolice, iz Kamnika, Šenčurja, Domžal, ob največjih delih pa so prišli ”na pomoč” tudi delavci iz oddaljenejših slovenskih krajev - Štajerske, Prekmurja pa tudi iz drugih jugoslovanskih republik. Nastali sta dve barakarski naselji, eno je bilo v Medvodah nad hidroelektrarno, drugo pa ob mostu.

Stane Vilar st.: "Delavci so živeli v barakah, en del tega naselja še danes stoji gor. Velik naselje je bil, danes se še vidi nosilni beton, ki so ga samo zasul. Število in vrsta delavcev se je menjavala po potrebi, enkrat so bili tako težaki, bilo je zelo veliko minerjev, vsak dan je ropotalo. Potem k se je zidalo, so bili cimpermani, zidarji k so imeli opravka z betonom.

Ko je bla pa betonska zadeva narejena, se je pa začela Sava poglobljat od spodaj, so imel tko narejen prekat, da so en čas na eni strani miniral, en čas na drugi, da so

dobil tako ožino, da bi voda izpod turbin lahko sploh odtekla. Dol proti Donitu so morali dost zminirat.

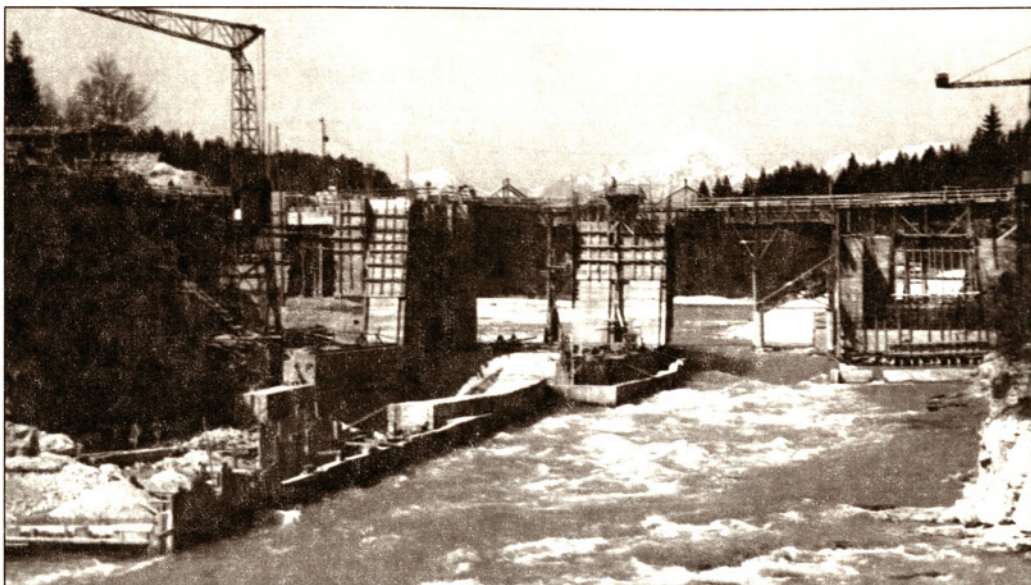
No, minerci so živeli tukaj zelo dolgo in nekaj minerjev je v Medvodah že umrlo, nekateri pa še živijo. Bilo pa je, meni se zdi, največ delovne sile s Prekmurja, štajerskega konca, z domažalskega konca, pa tudi domačini. Bili so prijazni, veseli ljudje. Bili so dobro oskrbovani, imel so dobro kuhinjo, imel so dobro kuharico, vsak se je pohvalil s hrano, redno so neke pijače dobili, to pa zato, to so

bili težaki, to je bilo težko delo. Pa tudi nevarno, tud je blo nekej smrtnih slučajev, nesreč, so padli dol in se ubili. Vsako gradbišče, ki traja en določen čas, zahteva tudi določene posledice tudi v tem smislu, ne samo v materialnih dobrinah, tudi v človeških. To se zgodi, še posebej takrat, ko je bla tehnika še na tako nizkem nivoju. Edino tisto so imeli, da so luknje vrtali, ostalo pa vse z rokam."

Pri izgradnji hidrocentrale naj bi umrlo sedem ljudi.

Hidroelektrarno so gradili v treh fazah. V prvi fazi je bila pod zaščito betonskih pregradnih sten narejena desna polovica naprave, v drugi fazi srednji steber, v tretji fazi pa je bila voda preusmerjena z leve strani v dokončano desno pretočno polje. Pregrada je kombinacija stebrskega in obrežnega tipa. Leži na mestu, kjer je Sava vrezala brzice v dolomitu, ki je večji del razpokan in prepreden z votlinami. Za zagotovitev kvalitetnih pogojev pri temeljenju je bilo potrebno izdelati

ti stabilizacijo temeljnih tal z injekcijsko zaveso. Pri gradnji so izkopali okoli 100.000 m³ materiala, porabili pa 54.000 m³ betona, 900 t betonskega železa, 12.500 t cementa, 4.400 m³ lesa in 2.400.000 delovnih ur.

Gradnja elektrarne. Zapornic še ni bilo

Pri izgradnji hidroelektrarne so delali tudi taboriščniki.

Stane Vilar st.: *”Potem pa kmal po tistem, ko so rabil več delavne sile, je pa v neposredni bližini današnjega doma upokoјencev tam gor nad Savo gor, formiralo novo barakarsko naselje. V tem naselju so bli pa takozvani zaporniki, predvsem, kukr jest vem, bolj politični. In potem je bla do centrale pot, ki je bla skoz ograjena, na obe strani, in so pol seveda hodil delat, pa nazaj spet.”*

O zapornikih ni bilo veliko znanega, le da so bili zaprti zaradi političnih prekrškov, taborišče naj bi obstajalo tja do leta 1958 ali celo 1960. Ležalo je v današnji ”svetoški gmajni”, bilo je dobro zastraženo, domačini pa so se ga kolikor se je dalo izogibali.

Na mostu so nekaj časa delali tudi Albanci s Kosova.

Korel Sem: *”Pol ko je bilo pa več dela, jih je bilo več vključit v delo - je blo predmostišče za nardit, cesta do Vogarja sem skoz, pa ta del - klanc do Jerajevega znamenja. Jest še dons pravim pri Jerajevemu znamenju, takrat se je znamenje čist podrolo, žal..., bi tud še dons lahko stal, ampak tko je blo.*

Takrat so pa pol Bosance pripeljal, al pa iz južnega dela ljudi. Kam pa jih zdaj nastanit? In smo hodil gor in dol... Takrat je bil Hostnik starejši župnik. In smo ga šli

vprašat... Men se zdi, da sem šel dvakrat do farovža, pa mal gledal, da bi ga zunaj dobil. Tam kjer je zdaj ta bife Urh in ta prostor naprej, tam so stanoval, pospravil smo vse, kar je blo še not: korita za krave, nič podna, okna smo uzidal, wc smo postavili, elektriko smo not napeljal, k je prej ni blo. Tam je stanovalo od 30 do 50 ljudi. Vsak jutro so letel na most v službo, zvečer pa nazaj. Poleti je bilo v redu, pozim so mal nasankal, sicer smo pol eno peč na žaganje postavili, tko da so se pol mejhn grel, pa po dve deki so dobil, ampak to ni bilo dost, ni zadostovalo. Tam so bili ene tri mesece so stanoval tle gor, pol se je pa začelo... Skoz več je blo narejenega, skoz manj je treba blo ljudi. So pa prvo te odpravl, ker je tud za hrano blo nerodno, so večino bili Šiptarji, so hotli imet svojo hrano, je bil velik spor zarad tega. Bili so muslimani, ne jejo tega, unga ne smejo, al se pač držejo. Ker menza je bila normalna za vse, te pa so hoteli svojo menzo, nič na masti, vse na olju, nobenega prašiča, samo kuretino, to se pa ni dalo, ker mi smo bili vezani tud na to, nisi mogu rečt, zdej bom pa samo pečenko jedu, mi smo mogli sami to plačat in si se mogu tega držat.”

Delo je bilo težko, delali so po deset, tudi dvanajst ur na dan, včasih tudi v nedeljo, zato so bili trenutki sprostitve še toliko bolj dobrodošli.

Stane Vilar st.:
”Tam okrog današnje Čarmanove ulice, tam noter - tam so ble same barake za delavce, velika dvorana za jedilnico, potem kuhinja.

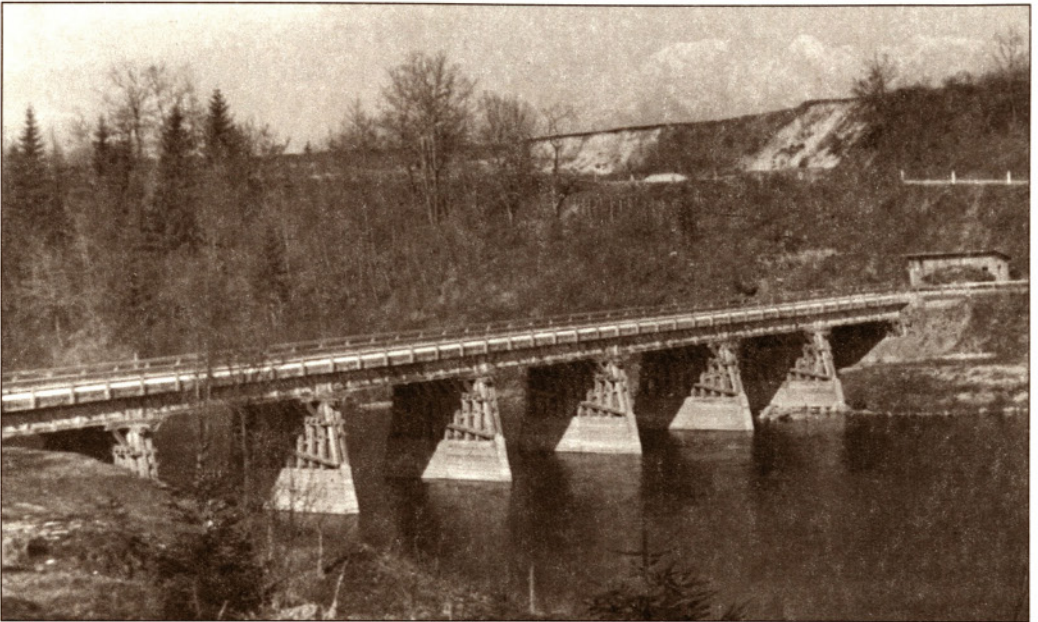
Poglabljanje struge pod elektrarno je bilo zvečine ročno in naporno

Nam Medvoščanom je pa ta prostor zelo fajn prišel, ker tam je blo v soboto zvečer mal muske, mal plesa, mal zabave, kakšen liter vina se je dobilo, pol litra, ker včasih ni blo dost pijač na razpolago takrat nikjer. Je blo pa prijetno, da smo nekaj imel od življenja konc tedna.”

Delavci na mostu so po delu kartali, včasih so poslali koga po pijačo k Župelnu, Kovarju, včasih pa tudi v gostilno Bohinc na klancu. Posebej veselo pa je bilo seveda po plači.

Franc Strojan: *”Ko je bla plača, smo šli mal h Kovarju, al pa h Župelnu... haha, al pa na Podrečo h Janezu. K je bla plača, je en dan šu, al pa še v ponedelk deval nismo... haha. V soboto pa nedelo smo pa hodil plesat, jest sem velik plesal...”*

Korel Sem: *”S Korlnom Jakšetom sva si zrihtala hrano pri éupelnu, k je bla takrat gostilna, tko da sem hodu na kosilo, pa počas na večerjo..., pa pol sem zajtrka počakal, pa tko naprej. Nazadnje sem se pa pol poroču pri tej hiši.”*

Železobetonski most pri Smledniku dograjen med gradnjo elektrarne

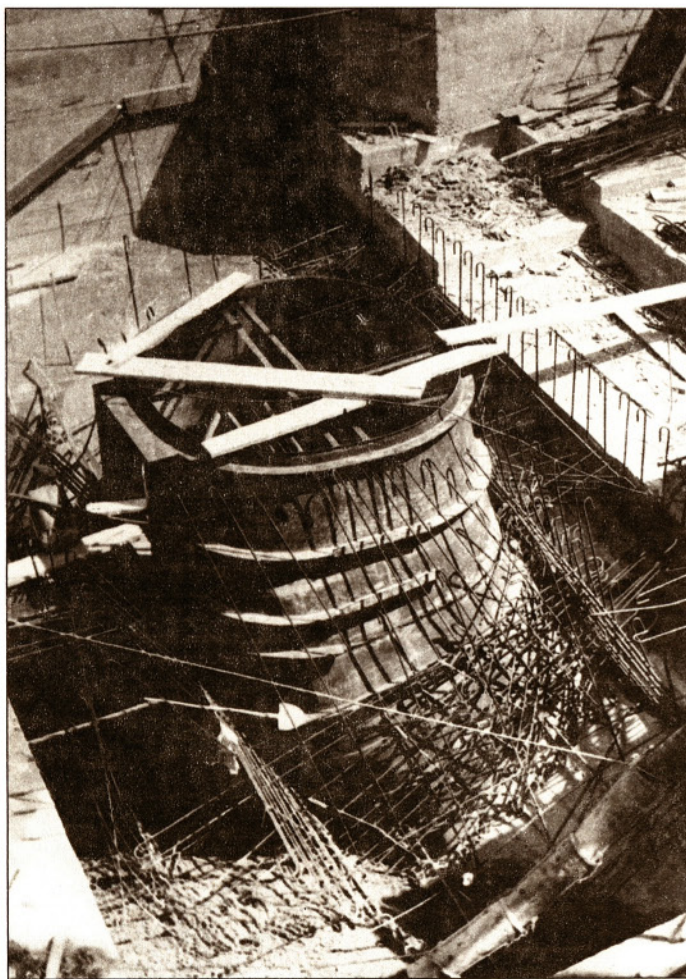
Gradnja mostu ni potekala brez zapletov. Leta 1952 je velika poplava spodkopala temelje mostu, tako da so jih morali ponovno utrditi.

Korel Sem: *”52. leta je bilo že iz vode ven, potem je bila velika poplava, je nam izkopala vse temelje, da smo pol vse na novo delal - podbetonirali. Po tistemu betonu, ki je bil takrat postavljen - ga je blo 80 do 90 kubikov v eni masi nosilca za stebre, za potem naprej. Je pa to izkopodkopalo ven, da smo pol 100 kubikov materiala not dal, smo podvodno betonirali. Jaz sem ga takrat prvič videl...; To se cevi napeljajo do dna izkopa jame in se beton po teh ceveh not spušča, cevi se pa potem počasi dvigajo, da se beton razleze in to gre počas, dokler ni ta lukna polna. To je bilo zelo zaustavlo delo, podaljšalo je vse skup, tudi denarno.”*

Cesta je bila sprva načrtovana naravnost proti Jeprci, na smleško stran pa naravnost proti gasilnemu domu, Kolenčevo hišo naj bi podrli, vendar zaradi pomanjkanja denarja do tega ni prišlo.

”Tud en zaplet močen se je naredu na tej smleški strani, k je že most stal, že plošča zbetonirana, takrat se je začel kopat, ker se je začel spodmikati ta spodnji del te škarfe - nosilne, a ne, in tam se je začel kopati in se je kopala 21 metrov globoka, 2 m v kvadrat globoka lukna, da se je potem z betonom zalila - nekakšna betonska sidra - injekcija isto kot so delali pri elektrarni...”

Ko je bil most izgrajen, je bil eden najdaljših in najmočnejših v tistem času. Ker je bil in je še danes strateško pomemben, je njegovo izgradnjo delno financirala tudi vojska. Otvoritev mostu je bila ob zabetoniranju zaključna plošče.

Korel Sem: *”Ja, otvoritev mostu je bila največja takrat, ko smo ploščo zabetonirali - 28. novembra 1953. Takrat smo naredili, kar smo na vsakemu mostu naredili, da je vsak, k je šel skozi most, mogel neki dati v koš ali v gajbo. Mi smo pa dobili takrat od investitorja - centrale in od podjetja Slovenija ceste neki zaključek, en denar oziroma bolj neko hrano kot pa denar. Ker smo morali prekiniti to žicarijo, kot so rekli, nismo smeli to več delati.”*

Ljudi so ob gradnji jezusa in hidroelektrarne prevečevali različni občutki. Reka Sava, ki je ljudem ob njej stoletja kazala svojo moč in krojila njihov ritem življenja, naj bi bila dokončno ukročena?

Betoniranje v notranjosti elektrarne

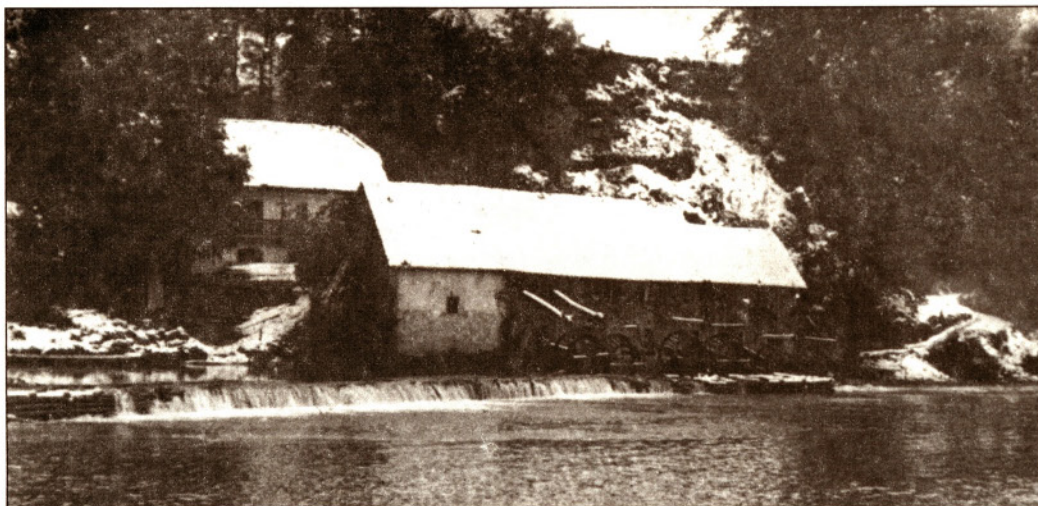
Stane Vilar st.: "Ljudje, s katerim sem pa takrat prišel v kontakt, predvsem s starejšimi, so imel pomisleke, da je to prevelika masa vode, gor do Mavč - kaj če so prešvoh naredil? Bo ta spodnji konec Medvod tko pomedlo, da jih ne bo nikol več nazaj! Ta strah je obstojal, bolj med starejšimi ljudmi, ki so bili - ne nazadnjaški - ampak, če bi čist po tastarem reku - bli so bogaboječi, čeprav je to nerodna beseda. Ljudje so počasi sprejemali nekaj novega, tako revolucionarnega. Vendar, kakor vem, so na splošno ljudje to kar z razumevanje dojeli, da bo tukaj hidroelektrarna, da

Prebivalci Smlednika med obilno gobarsko sezono

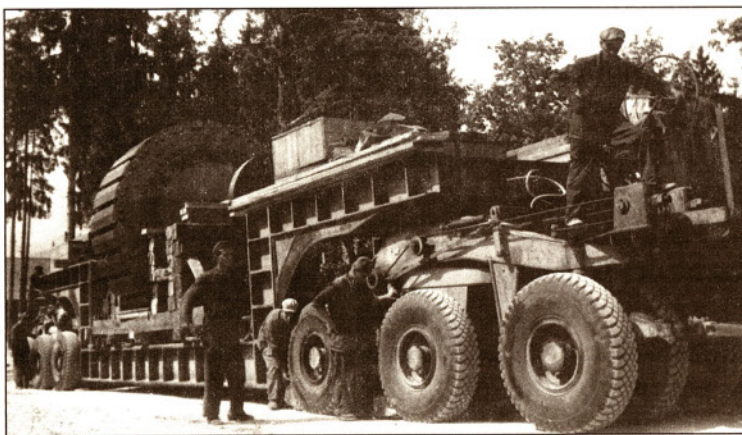
bo elektrike več, da bo ta elektrika sigurna, mislim, da so se ljudje počas razmišljali o te energetiki, o izboljšanju življenjaš, vesteš, tisti cajti, ko sem bil jaz otrok, smo ob svečah, ob petrolejkah živeli cele večere - v tistem smradu in tistem dimu. Razumeli smo in kakor jaz vem so tud ljudje razumeli, da bo ta elektrika čista, da bo prinesla mariskaj v domove in tako naprej. V Zbiljah mogoče je šlo malo več zemlje, nekterim, k smo mel dol, drugo pa je - najbolj so obžaloval tisti ljudje, ki so iz prodaz vozil ven pesek..."

Kot je znano, so zaradi nastanka akumulacijskega jezera morali potopiti "le" nekaj hiš. Tistim, ki so se morali preseliti, se prav gotovo ni zdelo tako malo. Tako je zalilo Kodrinov mlin pri današnjem Kanuju, nižje od mostu pa Strojanoovo, Obvakovo in Pengavovo hišo z mlinom.

Kodrinov mlin (pod gostinskim objektom Kanu), ki ga je zalila voda, stanovalci pa so se morali preseliti

Franc Strojjan: "Ja, zalil jo je..., gledal smo..., občutki so bli vse sorte... Žalostni pa vesel, vse sorte, sej nisi bil tok star, mal si se že zavedal, tok pa ne... 14 dni je trajal, da je vse zalil... To je šlo počas..., hiša je še ene štiri, pet let iz vode gledala, pol so pa še enkrat jez dvignil, k je blo premal vode za centralo, pol se je pa čist pokrila, je šla še ene štir metre not. Včas sem šu še dol pogledat, pol sem se pa naveličal."

Turbini in generatorja so pripeljali na posebnih vozilih

Korel Sem: "Deset, štirinajst dni je trajalo, da se je jezero napolnilo. Sprva je sama ena dinama delala, če bi reku dej po starem. Sprva se je voda za 15 metrov dvignila, pol se je pa še za 6 metrov povišalo ; 56. pa je začel s polno paro delat. Takrat se je tud regulacija delala, škarfe so delal dol skoz dol proti Mednem, ker tok je bil močnejši kot prej."

Andreja Burja

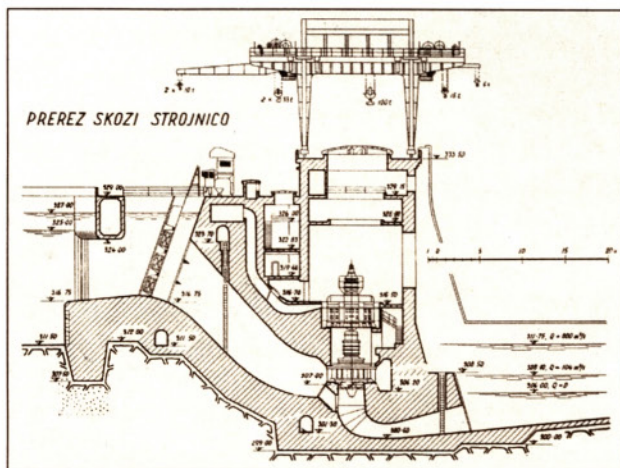
NEKAJ TEHNIČNIH PODATKOV O HE MEDVODE

Jezovna zgradba elektrarne je betonsko-težnostnega tipa z akumulacijo, ki rabi kot kompenzacijski bazen pri vršnem obratovanju gorvodne ležeče HE Mavčiče. Hidroelektrarna obratuje v dnevno-pretočnem režimu in vršno v verigi s HE Mavčiče v konicah porabe električne energije.

Pregrada je zgrajena na Savi, kjer je reka vrezala brzice v dolomitu, ki je večinoma razpokan in prepreden z votlinami. Za zagotovitev kakovostnih pogojev med temeljenjem je bilo treba izdelati stabilizacijo temeljnih tal z injekcijsko zaveso. Razvita širina zavesa je 190 m in sega do nepropustne podlage iz skrilavcev in peščencev, ki so v globini od 27 do 45 m.

Jezovna zgradba je kombinirano steberskega-obrežnega tipa. V smeri matice toka sta dve pretočni polji, ki sta opremljeni z dvojnim tablastima zapornicama kljukaste izvedbe, z zaježitveno višino 17,5 m. Prevodnost pretočnih polj je 2400 m³/s. Leta 1964 so zapornice zvišali za 1 m, pri čemer se je moč na turbinah povečala za 11 odstotkov. Ob obrežju sta nameščena dva agregata (kaplanovi turbine) s skupno požiralnostjo 142 m³/s, ki dajeta v konicah proizvodnje 20 MW moči, pri srednji letni proizvodnji 83 GWh.

Hidroelektrarna je opremljena z dvema sinhronskima generatorjema nazivne moči 13,5 MVA in napetostjo 6,3 kV. Generatorja sta z zveznimi vodi priključena na 6/35 kV stikališče - od koder se električna energija transformira na 10,35 in 110 kV mrežo. Ob stikalnici je center vodenja in vzdrževanja za verigo HE na zgornji in srednji Savi.

Prez HE Medvode

Turbini: proizvajalec Voith/Litostroj, prva izdelana leta 1951, druga 1953; nazivna moč 9.433 kW

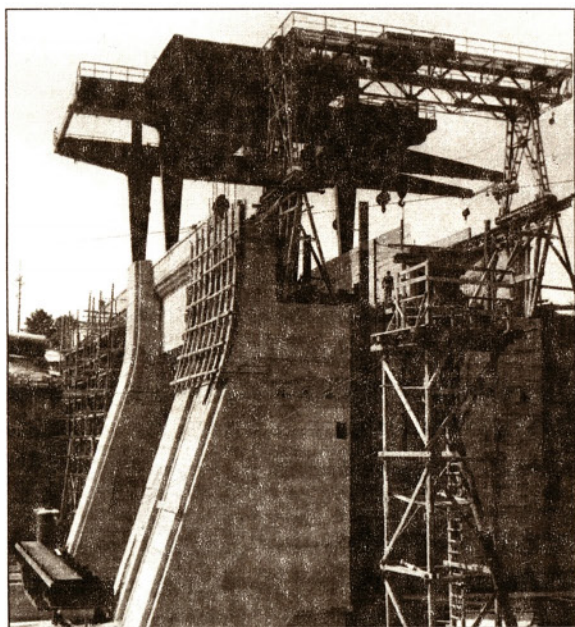
Generatorja 1, 2: izdelali v R. Končar HR leta 1953 in 1954, nazivna moč 13.500 kVA, nazivna napetost 6,3 kV

Transformatorji: 3 110/35 kV: izdelali v Elta, Poljska, nazivna moč 12.500 kVA, nazivna napetost 110/35 kV

Kozičasto dvigalo je izdelala Metalna Maribor

SPREMEMBE, KI JIH JE PRINESLA GRADNJA HE MEDVODE IN NASTANEK ZBILJSKEGA JEZERA

Izgradnja hidrocentrale Medvode je v življenje ljudi ob reki Savi prinesla kar nekaj sprememb, tako dobrih kot slabih. Za nekatere so bile spremembe dobrodošle, drugim so povzročale skrbi in neprespane noči, tretji pa si zaradi njih sploh niso belili glave. Nekatere spremembe so bile materialne, kot nastanek jezera, druge pa so se zgodile le v miselnosti ljudi in so zato manj opazne. Po vseh teh letih pa je očitno, da so ljudje hidroelektrarno in jezero sprejeli. Še več, postala sta celo najbolj prepoznavna simbola naše občine.

Sama gradnja elektrarne je bila v tistem času velika spodbuda za lokalno gospodarstvo. Delo je lahko dobil vsak, ki je le hotel delati, brezposelnosti takrat praktično ni bilo. Po drugi strani so bili predvsem ljudje v Zbiljah ob svoj zaslužek, ki so ga imeli s prodajo proda in peska, kmetje v Smledniku pa so izgubili del obdelovalnih površin.

Janko Šetina: "Tukaj je blo v svojih časih za te ljudi tud en kos kruha, so si nekaj zaslužil ljudje; zato so pa pol takrat rekli, ko se je začelo

govort, da bo hidroelektrarna, da bo jezero, da bo to vse poplavlo, so se nekateri sprašval, ja, kako bomo pa preživel? Ampak če dons pogledamo nazaj, živijo dosti boljše in dost manj se matrajo! Samo..., življenje se je spremenilo, čas je šel naprej."

Manca Šetina: "Zemle je blo pa dol pr Savi velikš, dol je blo velik dela, Martnakov je reku, da je dol ena noga od kmetije, tolk je mel zemle dol, ena noga od kmetije, ja, to ni mal. Pol jih je pa zalil."

Korel Sem: "Strojanov so mel dol njivo, so mel dol travnike, Govekarjev in Merjaščov so rekli, ja dej pa konc. Zbiljci - lahko bi reku, polovico Zbilj je živelo samo na mivki, tam so črpali to mivko ven in jo prodajal in tako naprej, potem je bilo tega tist moment konec. Tle Na brod so črpal šodr ven - raznoraznih stvari je potem blo konec."

Podoba Save in njene okolice se je po dograditvi elektrarne zelo spremenila

Tudi podoba Save nad jezerom se je zelo spremenila. Del reke Save ob smledniškem mostu do današnjega Kanuja ter navzdol do ovinka, ki ga dela reka, je bil pred zaježitvijo poln življenja.

Korel Sem: "Če si prej vidu ta teren, k je blo vse zeleno, pa takšno, voda drla, jez je bil - življenje je bil takrat na vodi. Potem pa kar naenkrat začela voda naraščat in je polovica tega zelenja - sej so posekal, kar se je dalo, pa naredil neko zeleno mejo - ampak videz je čist drugačen kot prej. Po eni strani je blo bl lepo, po drugi strani pa... Vogar je včasih, zdej že pokojni, reku: 'Najbolj češnje - jih je hudič uzel, za to prekleto centralo, pa to prekleto vodo.' Pa je bilo to res."

Franc Strojjan: "Dol je bla lepa narava, k si dol pršu je blo vse ravno, klanc je bil hud, dol pa vse ravno, pa voda. To bi blo dons turizma dol - še pa še. Sava je imela šter tokove, tla pr kraj je bla široka, pol je pa kar tokove not delala, pa šodr not nosila. (...) Ljudi je blo še in še, posebi ob nedelah, to je kar mrgolel ljudi, posebi še pr nas dol, k je bla ravnina pa fajn za kopat. Za kopat je blo od nas pa do mosta gor, dalj ne, naprej gor je pa voda že bl drla, tuki dol, k je bil jez, je imela voda bl obstank."

Zbiljci in Medvoščani pa so se kopali nad in pod današnjo hidroelektrarno.

Stane Vilar st.: "Kot otrok se spomnim tega prostora, potem ko sem živel na tej strani Sore in smo otroci zahajal v ti. stan, tam je bilo tako zvano strelišče, organizirano streljanje medvoških strelcev, v tem prostoru so se igrale igre medvoških kulturnih društev, tam doli je bil travnik, tam dol so ble sprehajalne steze, tam so se mladi pari nahajali. V skalah so pa kavke domovale, tiste kavke smo mulci preganjali in pa lovili, kavke smo takrat lovili in po mnogih bajtah po Medvodah so kavko imeli naučeno, da je mejhen tud govorila in so jo imel za zabavo za otroke."

Marija Cegnar: "Jaz sem se plavat naučila na Sav, smo se spustl, ker je Sava precej tekla, pa si pol čist na drugem koncu ven pršu, pod Brezovcem ven, pol si šel pa nazaj po travnk na un stran, pa si spet na tej stran vn pršel... Nesreč ni blo tam, kjer smo se mi kopal, nobene se ne spomnem, bli so pa tolmuni, k so nam že starši preh povedal, da ke ne smemo, k so bli vrtinci noter."

Otroke so včasih strašili s povodnim možem v Savi, da ne bi postali preveč pogumni ob vodi.

Janko Šetina: "Ja, spomnem se, da so nam starši včasih rekl, da je v vod povodn mož, da se mormo vode bat, najbolj je blo pa prepovedan na velk šmaren, to je 15. avgusta, takrat nas niso pustl kopat se, ker bi se lohk zgodil nekaj. To je bil tak velik šmaren, je bla velka maša, takrat se nismo smel kopat, pa je blo takrat ponavad najbolj vroče! Pa tist dan smo cajt imel, pa se nismo smel kopat. To so ble take, da so nas otroke strašil, pa odvajal od tega, da nismo bli preveč korajžni. Ker... nekaj ljudi se je v Zbiljah tud utopl. Ker to je bla Sava, tla je bil jezer, jezer na vrh gladine je mirvou, pod gladino je pa voda tekla, ker Sava je imela svoj tok spodaj, je bla voda topla od vrha ene 40 centimetrov, pa so ljudje pršli korajžni, so not skočil, globok noter, je bla pa mrzla voda, pa je kakšnega potem krč, al pa tko k smo včasih rekl, ga je kap, ni ga blo več ven."

Do sprememb je prišlo tudi v ribolovu. Prej:

Franc Strojjan: "Mal smo lovil na trnek, pa mal z roko, vse sorte. Dol, majhn naprej dol je bil en tak zajetje in je, če je voda padla, so šle ribe notr, ker tam je bla stalno voda notr. Po pa unkamer niso mogle jet, so šle pa v not v korenine. Mi smo pa tisto vodo skalil, ene dvakrat gor pa dol, ribe pa vse noter v korenine, pol smo jih pa z roko lovil."

In potem:

"Pol smo pa bl na trnek luvil, nisi jih mogu več z roko..., haha, po so nas pa že ribiči podil, ribiči so bli na un plati, mi pa na tej plati, preh nas niso. Po so mel pa ribiči čez, ampak smo jih mi več dobil ko ribiči..., haha."

Korel Sem: "Med gradnjo je bilo še dosti rib, pol je pa kar naenkrat usahnil vse skup. Sej, ribe so bile, ampak niso bile vidne. Včasih je bla tok bistra Sava, da si na most vidu ribe dol skoz, tko da bi kopje vrgu, pa bi jo zadel. Eno leto bi še vidu kakšen kamen, če bi dobro gledal, pol je blo pa konc."

In v Medvodah pred izgradnjo HE?

Stane Vilar st.: "Tisti jez, ki je bil tam blizu obstoječega železniškega mostu, ki gre v Pirniče, je bil še manjši mostiček, preko manjšega dotoka reke Save, v bivšo tovarno na današnjem prostoru, kjer stoji Donit, oni so to Savo uporabljali, kt energetski vir, za zagon, za luči, zato je jez tudi bil narejen. Kokr se jest spominjam, je bil jez v glavnem lesen, le ob desni strani, to je ob pirniški strani, je bila narejena tako zvana ribja steza, na katero smo pa včasih otroci zašli, vendar smo se zlo morali pazit teh čuvajev ribiških. Ampak veste, takrat se je dala kakšna ribca ujet tam, tam k so ribe skakale gor po tisti stezi in tam se je dalo ujet. Tako ko danes gledamo v filmih, kako medvedi lovijo na raznih skalovjih tam kakšne ribce. To so ble v glavnem tele savske, pa iz Sore so gor prišle - razne pečenke, pa kaj jest vem, sej se ne spoznam tok na ribištvo, ampak vsaka riba, ki jo je revček dam prnesu, takrat v tistem času, je bla zelo blagodejno kosilo, al pa ena fajn večerja. Smo pa mogl skrit, smo mel v Medvodah enga posebenga gospoda, ki je bil čuvaj, pa je bil zelo strog, tako če te je dobil, si tud kakšno okrog ušes fasal, pa smo se ga mal bal, neš, ampak smo mal rabutal, to je bla potreba, zraven tega pa tud mal užitka."

Strojan Franc na volu pred njihovo domačijo preden jo je zalila voda

Najbolj drastično pa se je življenje spremenilo za prebivalce tistih domov, ki so jih morali potopiti. Eni izmed teh so bili tudi Strojanovi iz Smlednika.

Franc Strojan: "Hišo smo imeli pri vodi, čist pri vodi, štala je bla na vod, al un ploslje - je blo na vodi - iz vode je bila škarfa zidana, da je gor stal tist konc, ta konc je bil pa na vrh gor, ta k je šla cesta mem gor. Kadar je bilo malo vode, je bilo zmeraj poplavljen. Kože so strojili, to je eden prišel iz Škotske in se je mogu tla priženit, da je to znal delat, in je začel kože strojit. Fotr je pustu, ni utu več delat, njegov fotr je še strojil. Oče je bil zidar, tak k so bli včas..., sej so bli vsi zidarji..., hehe..., pa majhen kmetije, mal sadja pa trava, nič drugega. Naprej dol je blo še Pengavov, pa Obvakov, pol pa Lazarinijev naprej. Nazaj prke mostu gor so bli pa hvančniki, mal smo mel tud mi zemlje, nad tistim gor je bil pa naš vrt. Mi smo imel ene dva hektara, mal okrog bajte dol okrog, po pa gor za Franckovmu, pa za Urbanovc je bil en vrt."

Na življenje ob Savi pred HE ima lepe spomine:

"Kopal smo se..., sami smo naredil bazenčke, mal kamnov, smo tam podrli jez, pa mal ogradli...; mi smo se že maja kopal. Od Kodrina pa dol do Medvod smo plaval, smo tekmoval, kdo bo preh dol pršu. Pa skakal smo z mosta dol, 11 metrov je bil visok, vsi si niso upal. (...) Pa vozil smo se s čolni. Čolne smo sami naredil, pa smolo smo talil, pa zalival, da ni teklo..."

Da se bodo selili, so izvedeli:

"Ene pol leta prej. (...) Jest sem s konji sam gor zvozu, kar smo mel. Nek si mogu bit... Dobil smo Lazarinijevo zemljo. Hidroelektrarna je od Lazarinija kupila. Takrat sem bil star 25 let. Štirinajst dni smo gor vozil, vsak dan nekaj, še butare pa drva, še več - en mesec sem vozu gor, z enmu konam. Oni so sam rekli, gor pejte, ni noben nič vprašal, kako boš pa zdej gor pršu. Dokler niso zalil, smo bli dol."

O selitvi v novo hišo:

"Na grob je bla narjena, pa v vsakmu prostoru je luč gorela, vode ni blo nič not, smo jo nosil s štale, v štalo so vodo napelal, nosil so jo sem, pa ne straniša, sem pol vse mogu sam nardit, ene pet let je še trajal, sej ni blo tok dnarja. Ležal sem pa v mrvi."

Ko je začelo nastajati jezero in je voda zalila hišo, so Franca prevevali mešani občutki:

"Žalostni pa vesel, vse sorte, sej nis bil tok star, mal si se že zavedal, tok pa ne..., ha-ha. 14 dni je trajal da je vse zalil..., to šlo počas..., hiša je še ene šter, pet let iz vode gledala, pol so pa še enkrat jez dvignil, k je blo premal vode za centralo, pol se je pa čist pokrila, je šla še ene štir metre not. Včas sem šu še dol pogledat, pol sem se pa naveličal."

Vendar življenje ob Savi še veno zelo pogreša:

"To me pa še zmeri vleče k Savi dol, vsake dva mesca enkat grem gotou pogledat dol. Kar težko mi je, kukr je prej blo, včas mi kar mal solze pridejo..., jaz bi šel koj nazaj dol, čeprav sem star."

Potopljen je bil tudi Kodrinov mlin pod današnjim Kanujem in furmanska gostilna Na brodu.

Korel Sem: "Kodrin do zanje minute ni verjel, tko da je blo v klet pa v mlin že polhn vode, k je voda že naraščala..., on je rekel: 'Nikol se to ne bo zgodil, ta hidroelektrarna nikol ne bo narejena,'... in so ga pol na silo ven spravli..."

Maketa HE Medvode

Manca Šetina: "... tam kjer je bila preh gostilna, so eni stanval, pa kuhno so imel, da so se furmani lahko okrepčal, not so bli pa tud magacini, verjetn za konje zrihtatš; pol so pa viši u gmajni naredil novo kuhno, dol so moral pol podret, ker se je bližal, da bo jezer nastal, gostilna se je imenovala Na brod, pa men se zdi, da je bla tud ta zadnja številka, 36. Kolk jih je pa dons u Zbilah? Čez 200!"

V Zbiljah so se morali domačini navaditi tudi na novonastalo tišino, reka Sava je namreč pred zajezitvijo močno drla in šumela pod vasjo.

Marija Cegnar: "Ja, zlo čudne občutke smo mel u vas, ker Sava ni več tekla, preveč je blo vse tih..., jaz vem, da nisem par mescov spala, ker nisem misla, da sem doma, ker glih pr nas je šlo mim skal ovink dol, pa se je dost slišal..., pol je blo pa čist tih, to se jaz najbolj spomnm..."

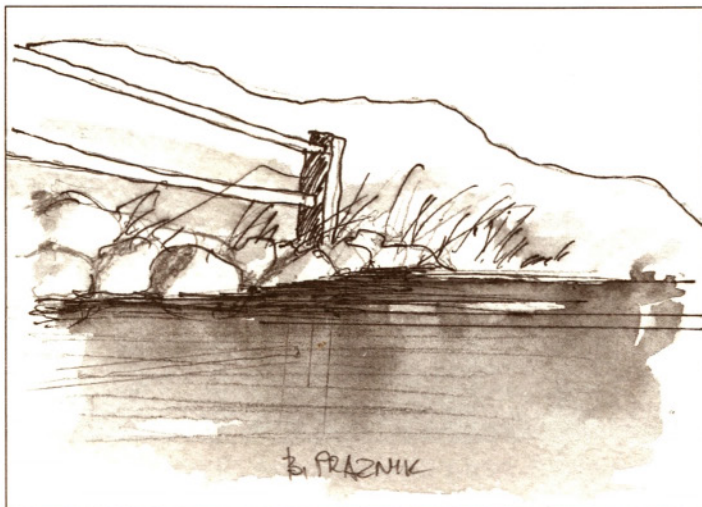
Počasi, a vztrajno, sta se začeli spreminjati tudi flora in favna ob Zbiljskem jezeru. Nekatere živali so izginile, kot na primer vidre, kavke, druge so se na novo priselile k jezeru.

Marija Cegnar: "Kače, kače so prav hitro zginle..., jih je zmanjkalo..., pa jih je blo dol dost, tiste je voda zalila, al pa pobrala, al kaj jast vem, drugih pa ne, na uno stran so ble srnce iz gozda dol, drugač pa ne, kakšnih drugih vodnih se pa jaz ne spomnim, da bi takrat preh ble, kač je blo pa velik, ja..."

Janko Šetina: "Ko je ta jezer nastal, so se sem preselile tud vse sorte ptice, za nas lovce so ble seveda najbolj zanimive race. In smo potem hodil tud race jagat, predvsem smo pa rekl: 'Kakšnega racmana moram ustrelit, da bom krivčke mel za klubukom.' To je blo včasih za lovca zanimivo, ne... No, zdej pa, te krivčke smo dubl, jih imamo, od začetka smo še kakšno raco ustrelil, pa so jo potem doma ženske naredle, zos z raco, samo to je tako zahtevno delo, jaz se spomnem, takrat sem bil pa res še zelo neizkušen, sem enga racmana ustrelu, bil je zimski čas, pa ga dam nesem, sem reku, ga bom kar doma umousal, pol pa le res u kuhni mousam, mousam, en lavor perja, druh lavor perja, sam ven nosm, raca je pa še glih tko kosmata k preh, a ne, tko da jest s tistim nisem mogu, sem u krej vrgu, kot se reče po domače povedan. No, pol sem se pa to pogovarjal z drugm lovцем, pol so mi pa povedal, da ga je treba skožit, aaaa, to je bla pa druga, a ne. To pomen, da gre koža in ves perje vse hkrati stran, ga odstraniš... Zdaj imamo pa labode in race, so se kar nekako združl, zdej jih tud ne preganjamo več, ker to je okras tega kraja, tega jezera. No, labod, to ni naša žval, to ni tlake avtohtona žval, sploh si ne morem predstavlat, je tko elegantna žval, sploh si ne morem mislt, da bi jo kdo ubil pa pojedu, a ne... To moro čuvat..."

Gradnja HE je v Medvode pripeljala kar nekaj ljudi, ki so se kasneje tu ustalili in živijo v različnih krajih naše občine še danes.

Andreja Burja in Nataša Pust

RAZVOJ TURIZMA V ZBILJAH

Sava prinese skozi Zbilje veliko zgodb, podob, sledi svojega potovanja. Slap Savica kot izvir Save Bohinjke, izvir Save Dolinke Zelenci v Podkorenu, vsa tista voda, ki jo pri vznikanju iz zemlje še vso svežo, čisto in neokrnjeno občudujemo, slej ko prej pripotuje tudi v Zbiljsko jezero. S seboj nosi spomin vseh lepih gorenjskih pokrajin, skozi katere se vije, spomin na raznovrsten živelj in rastlinje, ki mu nudi dom, na ribiče, čolne, jezove, ožine, slikovite pečine, nosi pa tudi spomin na neurejene predele svoje struge in na onesnaževanje. Od posameznega obrečnega kraja je odvisno, kakšen odnos goji do te vode, poskuša z njo sodelovati, jo vključiti v utrip vsakdanjega življenja, ali pa se izogiba izzivom, ki jih reka ponuja.

”Ob zajezitvi je novo nastali pojav, delo človekove roke, najprej zmotil dotedanje življenje, glas reke je umolknil, ptice so preplašene iskale nova domovanja, po prvo travo je bilo treba na druge prisojne bregove, a vzdrhtelo je novo bitje - nežno, občutljivo in prelepo kot vsako novorojeno.”

Romi Bukovec in Franci Cegnar

Osvetljena hidroelektrarna

V dneh od 16. do 18. julija 1953 je pregrada nove medvoške hidroelektrarne zauzavala tisočletni tok reke Save. Savska voda je zalila polja, travnike, gozdove in sadovnjake zbiljskih kmetov. Tiste dni so se v Zbilje zgrinjale množice radovednih obiskovalcev občudovat novonastalo jezero, tedaj še brez imena, v dolžini 5,5 kilometrov. "Eno najbolj mikavnih turističnih središč v okolici Ljubljane" je privabilo navale izletnikov in turistov, je leta 1953 poročal Slovenski poročevalec.

Prava širina, ki je dajala zajezeni Savi vtis jezera, je bila prav v zbiljski kotlini. Morda je bil to eden izmed razlogov, da je jezero dobilo ime prav po Zbiljah. Po mnenju Lada Ločniškarja, tajnika Turističnega društva Zbilje, je bil za odločitev o imenu jezera odločilen tudi članek v Slovenskem poročevalcu leta 1953 s podnaslovom "Zbiljsko jezero, bodoče novo letovišče." V članku avtor K.K. polemizira, ali si vas Zbilje lahko edina lasti pravico do imena. "... Ali ne leži na drugem bregu tudi vas, po kateri bi jezero smeli imenovati Smledniško jezero, ker da je največ obrežja prav na smledniški strani, ali pa morda celo Medvoško jezero po hidroelektrarni v Medvodah?" Ime Zbiljsko jezero se je prijelo in z naknadnimi intervencijami nekaterih se ga ni dalo več spremeniti.

Začetki turizma ob Zbiljskem jezeru so bili skromni

Sčasoma so domačini novo vodno površino, novo bitje, organizem sprejeli, vzljubili, spoštljivo sprejeli v svoj vsakdan.

Vse večji obisk izletnikov ob koncih tedna je vzpodbudil ustanovitev Turističnega društva Zbilje, avgusta 1953 je v Zbiljah že začel delovati iniciativni odbor, 9. septembra istega leta pa je bil že ustanovni občni zbor Turističnega društva Zbilje. Vodilna misel tega občnega zbora je bila: ohraniti naravni izgled Zbiljskega jezera. Obala jezera naj bi ostala nepozidana in s tem dostopna vsem obiskoval-

cem, čim prej naj bi se uredila kopališče v plitvini jezera in čolnarna, domačini pa naj bi uredili zasebne turistične prenočitvene kapacitete. Onstran jezera v gozdovih Brezovca naj bi sčasoma nastalo "mesto tisočerih luči" z majhnimi počitniškimi hišami. Na zgornjem delu jezera, na mestu današnjega sanacijskega nasipa, naj bi takoj uredili kopališče s prhami, kabinami, stojnicami, okrepčevalnico, igrišči in shrambo za kolesa. Kopališče bi bilo brez vstopnine. V nadaljevanju kopališkega dela naj bi v bodočnosti uredili prostor za taborjenje z zidanimi samopostrežnimi žari. Skratka, v Zbiljah naj bi nastal nov rekreacijski center. Lado Ločniškar opisuje perspektivo razvoja Zbilj v izletniški kraj, dolgoročno pa bi bil možen tudi razvoj letoviškega turizma z ureditvijo potrebnih prenočitvenih kapacitet v kraju.

Domačini so bili na začetku navdušeni in optimistični glede razvoja turizma, polni pričakovanj glede novih možnosti zaslužka in zaposlovanja so si dovolili sanjati o lepši bodočnosti. Zgled sta jim bila Blejsko in Bohinjsko jezero. Občinski ljudski odbor Medvode je sprejel odlok o izdelavi urbanističnega načrta za območje Zbiljskega jezera in odobril tudi začetna zagonska sredstva, ki pa so kmalu presahnila in urejanje okolice Zbiljskega jezera se je močno upočasnilo. Celo prvo desetletje društva je bilo obdobje udarniških akcij za ureditev obalnega prostora, opornega zidu pri jezeru, dostopov do jezera, postavljanja klopi, stojnic in paviljonov.

Ob sramežljivih začetkih turizma v Zbiljah ni bilo nobenega gostišča, zato so vaščanke samoiniciativno ob nedeljah na stojnicah ponujale domače pecivo, turistično društvo pa jim je leta 1954 organiziralo tudi dobro obiskan gospodinjski krožek, da bi svojo ponudbo še povečale in popestrile.

Janko Šetina: *"Začetki turizma so bli zlo skromni, Urenčkova Micka je spekla ob nedeljah bobbe, pijačo smo hladili v studencu v Bavenčkovem vasku ob paviljončku, k smo mu rekli tud jurček... V Zbiljah se je počas začel razvijat turizem. No, še bol zanimiv je blo pa preh, k je jezero nastau. Sevede, Zbilje je bla mejhna vas, pol so ble Medvode..., ja, kako se bo zdej ta jezer imenoval? Ja,... so rekl, to bo Medvoško jezero, Zbiljci smo pa rekl, največ zemlje je šlo zbiljske in na našem območju je ta voda in se bo imenoval Zbiljsko jezero! No, pol so pa še Smlejci začel, 'Ja, pa so tud Smlejci nekaj zemle zgubil, pa tud mline gor so zgubl...', ampak, seveda, ker smo bli v Zbiljah najbolj vztrajni, je potem postalo to ime Zbiljsko jezero in to bo tud še naprej, zdej se ne bo več spreminjou. Sevede je pa to potem za nekatere prnesl težave, nekateri so pa počas začel tud živet od tega. Samo velik premalo, recimo... lahko bi več, samo ni blo zanimanja, miselnost je bla takrat še drgačna. Ja, v Zbiljah se je turizem najpred začel s čolnarjenjem in ribiška družina Kranj je tud začela delat na tem, vlagala je noter določene ribe, ker je bla taka velika površina, bi to počas bil lep zarod, ker so jih umetno noter vlagal in je ribiška družina velik let dobr poslovala.*

So imel velik odlov, če je bla kdaj kakšna taka večja stvar, so jih z elektriko, z agregatom, smo rekl, omamlal, da smo jih potem laži naložl. Se je pa turizem začel res s čolnarjenjem. Se spomnem, kuj, nekaj čolnov smo kar tukaj domačini, mal tišlerji, mal zimpermani, kar take čolne naredl. Čist tko, k metrga, smo včas rekl, bol tak je včasih zglede, pol smo pa videl, da tak čoln bol nerad teče.

Sevede, pol smo pa kmal šli na Bled, k včasih nismo tko hodil na Bled, pa smo gor videl, kakšne čolne majo, no, pol smo se pa gor spoznal z enmu, pisal se je Polak, je pa za Bled skrbel za čolne. No, pol pa, Bled je bil tako mesto, pa k je bil kakšen čoln že mal bol star, pa grd, smo pa mi pol tiste čolne gor kupil, pa jih doma pol mal iz smolo popravlal, pa vse smo prebarval in se je potem začel.

Nabolj zanimiv je pa blo, k smo mel dve take velike barke, k jim rečemo pletne, to kar je še dons na Bled, no in to je pa potem tle vozu en naš krajan Jakčov ata, k se je navadu veslat. Veste, ker tisto veslanje, to nismo znal kar tko hitr, to se je blo treba dobr naučit, drugač si se pa fejest matrou, pa čoln ni nikamor šou. No, pol je blo pa ljudi kar skoz več, smo pa mel take pletne dve, pol smo pa kmal kupil en tak, kako bi reku, ne tak motorn čoln kot je dons, čist tak navadn Lamo Tomosov, pa smo ga naštimal dol na to pletno, pa smo noter naložl, smo rekl, tokle ljudi, pa je bla tarifa, pa smo začel pol kasirat, ena fura je bla dol do elektrarne, ena pa gor do Kodrinovga malna, no, tko k dons rečemo do Kanuja. Pa se je gor pa dol pelou, to je kar trajal pol ure, da se je gor pa dol prpelou, ker je bil motor 50 kubikov, not pa 20 ljudi, to je mogl jet počas, ni mogel hitr jet, ker je bil motor švoh.

Spomnem se pa enga primera, takrat je bil Jezeršek predsednik društva, predsednik občine je bil pa Mravlje, so pa enkrat Kardela prpelal sem na Zbile in smo ga potem iz tistmo čolnom pelal mal po jezeru gor do Kanuja, pa Kardel je mu enga spremljevalca, smo se ga bal, k je tko strogo gledal, no in jest pa še en moj kolega sva pa vuzila in se spomn, da k smo pršli gor pod ta nov most, je ta motor Lamo mel za krmiljenje eno tako ročko, tista ročka se je pa večkrat rada odšraufala, po domače povedano, in tukaj nama je pa takrat tkole ven ušlo, zamal, da se nismo mi takrat potopl, sej bi se zvrnil, sigurn, in bi ljudje potem takrat govorl, da je bla sabotaza. Ampak sva midva s temu, k sva vozila, tko spretno pol to rešila, da niso nč vedl, da se je kej zgodl.

Ja, takoj že leta 1953 je bil en nov pomol, čist tko bol provizoriš, tko da je blo fiksirano, samo to ni blo dobr, ker je voda nihala, in je bil čovn včasih deleč dol, včasih gor, potem smo pa kmal naredl splav, jaz sem takrat delou v Colorju, pa smo dol dobil te sode, in smo nanje postavl splav, tako da je glih tko nihou kokr voda. No; to je bil ta prvi, je stal samo na štirih sodih, pol so pa gor ljudje pršli, pa je bil preobtežen, pa se je majal, pa so se ljudje bal, pol smo pa vidl, da to ni dobr, smo pa kmal naredl večji splav na dvanajstih sodih, je pa to blo že takoj drugače. Samo kar nekaj let je to minul, da smo pogruntalš, to se je počas razvijalo, kokr smo se pač znajdl takrat, a ne.”

Turistično društvo je opravljalo tudi izobraževalno vlogo v kraju. Prirejalo je kuharske tečaje, nekajkrat predavanja z diapozitivi, da bi razvijali med domačini tako imenovano "turistično zavest".

"Ja, to je blo pa tko: da smo čim več ljudi skup spravl smo, ko je bil občni zbor, takrat nekajkrat dobil nekoga, ki se je ukvarjal drugod pa poslikaval, pa novinarji so bli, so poslikaval, pa so nam pokazal diapozitive, koker: 'Poglej, kaj bi lahko vse v Zbiljah naredl,' no in skoz to smo potem dobil določeno vzpodbudo, pa so ljudje videl, kuga se vse da, pa smo pol tud mi bol z veseljem delal."

Na jezeru so se kmalu pojavili prvi čolni. Društvo je kupilo nekaj rabljenih čolnov z Blejskega in Bohinjskega jezera, domačini pa so zaželi tudi sami izdelovati preproste, iz desk zbite čolne. Velik gospodarski uspeh je društvo doseglo, ko je leta 1961 pridobilo v last Kompasov počitniški dom ob jezeru, ki je bil takoj preurejen v Turistični dom in v njem odprto skromno gostišče.

Turistično društvo je na različne načine poskušalo pospeševati razvoj turizma. S predavanji z diapozitivi je skušalo med domačini vzgojiti potrebno "turistično zavest". Prirejalo je turistične tedne in se uspešno vključevalo v tekmovanja turističnih društev za najlepši in najbolj urejen turistični kraj, vrsto let je tudi samo razpisovalo tekmovanje za olepševanje in ocvetličenje kraja, začelo je prirejati Zbiljske noči na jezeru, ki so postale vsakoletne dobro obiskane prireditve, pa občasne Zbiljske regate... Več let so se na jezeru odvijala tekmovanja v smučanju na vodi, ki jih je prirejal smučarski klub Olimpija, večkrat z državno in tudi mednarodno udeležbo.

Na jezeru so se pojavili prvi, doma izdelani čolni

Kljub atraktivnosti ta šport med vsemi Zbiljci ni bil zaželen, ker je bil prehrupen in naj bi motil floro in favno v jezeru in na obrežjih. Ribiška družina Kranj je skrbela za kvaliteten ribogojni in ribolovni režim na jezeru. Društvo je postopoma, glede na materialne možnosti, kupovalo obrežne površine in poslopja, uredilo parkirišče, sprehajalno pot ob jezeru, poseben splav za prireditve na vodi, kjer so prirejali plese, koncerte in v sodelovanju s pevskim zborom iz Medvod srečanje "Pesem na vodi".

Marija Cegnar: *"Jaz sem bla v čist ta prvem ustanovnem odboru Turističnega društva Zbilje, nas je blo pet al šest, zdaj sem pa po moje sam jaz še, saj so bli drug tud starijš Vse sorte se je dogajal skoz turistično društvo, kuharsk tečaj je bil, predavanj je blo precej, rože so začel delit, k jih še zdej, precej takih stvari je blo na račun turizma. Sevede na račun turizma je pa tud več prometa skoz vas, pa to včasih na začetku ni blo, dons je pa poln avtomobilov, saj se vsak pripelje z avtom... Jaz sem aktivno sodelovala v društvu, organiziral smo kuharsk tečaj, za rože sem organizirala ta prva, pa take stvari, pol ko sem se pa poročila, je pa mož Franci naprej... Jaz sem mela blagajno dol, ane, takrat je blo to mau, dol okrog so delal starejši upokojenci..., to sploh ni primerjave z zdej... Čolne so pa prpelal... Ja, prov hitr so,... naprve so z Bleda dva ta stara kupil, tisto so prov hmal, jaz ne morem zdej rečt, petinpetdesetga al pa enkat takrat, pol..., pol so jih pa začel tud še z Bleda kupvat, stare, da jih je blo že ene pet, deset, no pol so pa začel še kakšnega novga zraven, pa popravljal so ves cajt, ja, pa rihtal... Smučanje na vod se je pa tkole začel: za eno prireditvev, eno zbiljsko veselico so se spomnl, da b mel smučarje na vod, moj mož je bil pa organizator bol takih stvari, pa je mel vse obljubljen, pa nobenga blo ni, sam gun je pršu, k je mel čoln, pol je šel pa kar naš (smeh) na smuče, pa se je kar dobr pelou naokol..., pa to je blo takrat super, ker nismo nikol prej videl nč takga... Je reku, 'Več k u vodo ne morem past!'... pa je bil dobr, krog al dva je naredu, sam pol pa tud na noge ni mogu en cajt stopt, ene par minut, deset minut... No, pol so pa začel bol intezivno organizirat smučanje, pol so pa..., pol je blo pa velik tekmovanj tle..."*

Prvotno navdušenje in pripadnost turizmu pa sta se s časoma začela ohlajati, saj so izletniki ob koncih tedna pogosto povzročali škodo na travnikih in vrtovih, ob delovanju diska v Turističnem domu je bil pogosto skaljen nočni mir vaščanov, potrebno je bilo urediti nove parkirne površine. V 80-ih letih je imel zbiljski turizem zelo kritična obdobja kljub dobrim turističnim potencialom, kot je na primer bližina Ljubljane, Kranja, Škofje Loke, Kamnika. Jezero je ostalo "le tiho, zapuščeno", utrujeno od neobčutljivosti njegovih izkoriščevalcev.

Janko Šetina: *"Kritična obdobja zbiljskega turizma so bla najpreh že od začetka, ker nismo mel nobenga prostora, potem je pa Putnik sezidal svojo počitniško hišco, jo*

kmal opustu tlake in je naredu u Medvodah večjo. To v Zbiljah je pa takrat odkupilo Turistično društvo in smo potem tle not imel svojo sobo, kjer smo imel potem sestanke, pa že dobil smo potem najemnika, pa je bil bife. No, ko smo pa bife dobil, smo mogel pa človeka zaposlit, oziroma smo ga dal v najem, pol so se pa tud že začele težave. Vse sorte ljudi smo imel tam, to je blo težko kontrolirat, pa je bla zguba, pa je blo premal dobička, pa smo počas tud te stvari urejal, samo.. imel smo pa določene težave,... Takrat kmal k se je to začel, so pa tud tukaj "vizavi" čez jezero tud začel hišce delat Ljubljančan, a ne. Saj so še zdej, in se spomn se, da so bli ene šterje, doktor Bleiweis, pol je bil ta advokat Čeplak, Urbančič, pa Drmelj. Oni so bli potem tud naši člani upravnega odbora društva, oni so mel tud svoje čolne, pa so se kar s čolnom sem čez jezer prpelal, ker smo tukaj imel sestanke, in ti ljudje so bli Ljubljančani in smo potem dobil boljše stike z ljubljansko Turistično zvezo, dober se spomn tud, da smo kakšn čovn naredl nov, pa smo ga splovl. V Ljubljani je bil doktor Vatovc, k sta se z Ločniškarjem dobr poznala, pa ga je zraven povabu, pa smo pol ta čovn žegnall s šampanjcem, tko da je blo pol to za srečno vožnjo. To so bli pa taki dogodki, k smo jih tlake doživljall, k jih preh nismo vedl, ker nismo hodil po svet."

Je pa turizem po svoje tudi obremenitev za kraj.

Janko Šetina: "No, od začetka so ljudje govoril, 'Kaj bomo pa mi mel od tega?' Vse povsod po travnikih, pa po vrtovih, pa še sadje ni bil zrel, so turisti tresli, pa jabuka rabutal in je Turistično društvo kmalu začelo delat na tem, da smo hišam na vas rože kupval, no pol so pa tud ženske v vas s tem začele, so ble pa včasih res izredno lepe rože in v času diskokluba, k je bil odprt ponoč, noč ma pa svojo moč, so pa tud tem ženskam z oken kar rože kradl, seveda, potem je blo pa veliko nezadovoljstvo, pa tud ljudje tukaj so bili v glavnem kmečki ljudje, so si ponoč hotel odpočit, pa ni blo gmaha, ponoč se je pel, se je vriskal, vse sorte je blo, saj veste, kako je, ljudje grejo iz nočnih klubov, noben ne gre dam po prstih pa potihem."

Panoramski posnetek

Dobro premišljena sanacija jezera v začetku 90-ih let je prinesla nasip za izčrpavanje mulja. Nasip ali po novem Zbiljska dobrava postopoma postaja v zadnjih letih prijazna površina ob jezeru, namenjena oddihu, sprostitvi, rekreaciji. Dolgoročnejši načrt društva je izgradnja turističnega centra na delu dobrave, ki je odmaknjena od bivalnega dela vasi. Vsebine, ki naj bi na dobri dobile svoj prostor, pa so rekreacija, kotički za piknike, parkirišča, prostori za sončenje, tuširanje, pomožna čolnarna, sprehajalna pot ob obali ter nove kulturne in zabavne prireditve. V Zbiljah poleg krovne Krajevne skupnosti Zbilje in Turističnega društva Zbilje aktivno deluje še več društev, ki doprinašajo h kvaliteti bivanja v kraju: Gasilsko društvo Zbilje, Kulturno umetniško društvo Zbilje, Športno društvo Zbilje, Ribiško društvo Sava Sora. Dejavnost vseh, na tisoče ur prostovoljnega, ljubiteljskega dela domačinov; vsi doprinašajo k podobi Zbilj v smislu turističnega, gostoljubnega, za obiskovalca odprtega kraja. Izzivov za prihodnost pa nikoli ne zmanjka!

Za svojo dejavnost je TD Zbilje v letu 2001 med ocenjevanjem TZ Slovenije "MOJA DEŽELA - LEPA IN GOSTOLJUBNA," zasedla drugo mesto

Tako kot se s časom spreminjajo zahteve, potrebe, oblike turizma, se spreminja tudi raba imena Zbilje. Prvotna raba imena "v Zbiljah" s pojavom jezera večkrat mutira v "na Zbilje" (izhaja iz "na jezero", na primer: na Blejsko jezero) ali "v Zbilju". Možno je, da se bo skozi erozijo časa postopoma izoblikovala nova pogovorna raba krajevnega imena. Kot vsaka druga živa stvar ima tudi ime kraja svoje življenje in svojo zgodbo skozi čas.

Nataša Pust

OBRAZI

IX

*O večerni uri
stal sem poleg Save,
drla z glasnim šumom
je z višav v nižave.*

*”Mladi fant iz zdrave,
iz strani gorate,
grem na južne kraje,
grem med tvoje brate.”*

*Tak s šumečim glasom
bistri val mi pravi.
Dam mu poročilo:
”Srčno jih pozdravi!”*

Simon Jenko

**Predel ob Savi, ki ga je tudi zalila voda. Levo, tik nad Savo, je viden "flančnik"
(topla greda, ki jo je uporabljala vsa vas za gojenje sadik - "flančnik")**

Od Jage babe mit

*Že od nekdanj, nihče ne ve več od kdaj, živi v teh krajih,
v jezeru, Jaga baba. Pri belem dnevu je res
še nihče nikoli ni videl ne slišal, so pa ta stari že od nekdanj
vedeli povedati, da je Jaga baba požrešna baba, ki strašno rada žre.*

*Za prmej se ve, da še posebej rada žre od Jage babe hruške.
Če pa hrušk ni dobila v izobilju, je boga revca vsa prestradana
ujagala kakšnega nepazljivega otroka, ki se je sam potepal po bregovih jezera.
Da pa nas ja ne bi zadela tako huda žalost in nesreča,
se je daleč naokoli vedelo, da je treba Jago babo futrati.
Ljudje so se navadili metati v jezero od Jage babe hruške, borove storže,
ki ji grejo še dandanašnji še in še v slast.*

”Od Jage babe mit” je del kresovanja, poletnega vaškega praznika sonca, ki ga je letos že drugo leto pripravilo Kulturno umetniško društvo Zbilje.

Kot so v svojih programskih izhodiščih zapisali v Kulturno umetniškem društvu Zbilje, okolica Zbiljskega jezera s svojo lepoto človeka nagovori, da se vsaj za trenutek ustavi, si oddahne, se poglobi v svoje misli in občutja.

Duhovnost, vtkana v čisto navaden vsakdan, neodvisna od prakticiranja posebnih obredij, povezanost z zemljo, jezerom, s travniki, cerkvico na intimnem mestu nad vasjo, so duhovna zapuščina prednikov v teh krajih.

Ustvarjalci v društvu se skozi svojo dejavnost pogosto nanašajo na kozmološke pojave v naravi, črpajo iz ljudskega izročila, lastnih vzgibov in vzgibov prijateljev, vse to pa povezujejo z aktualnim življenjem v Zbiljah in okolici.

Nataša Pust

ZAKLJUČEK IN VABILO

Ob pripravljanju razstave smo skušali zbrati čimveč zanimivih sledi preteklosti naših krajev ob reki Savi. Zbrano gradivo v knjižici, ki jo berete, je le nekaj kamenčkov v mozaiku vsega dogajanja in sprememb v utripu življenja skozi čas ob reki Savi pred in po dograditvi hidroelektrarne v Medvodah. Gradnja hidroelektrarne in pojav umetnega Zbiljskega jezera je zahteval od ljudi v teh krajih nove prilagoditve. Kako so se posamezni kraji in posamezni ljudje odzvali na nove izzive, je od primera do primera različno. V knjižici je zbranih le nekaj od njih - za pokušino.

Zgodovinsko društvo Medvode namerava raziskovanje tega dela krajevne zgodovine - domoznanstva - nadaljevati, dokumentirati, arhivirati tudi naprej, sploh pa ob častitljivi obletnici dograditve hidroelektrarne in začetka razvoja turizma v Zbiljah. Leta 2003 bosta namreč Hidroelektrarna Medvode in Turistično društvo Zbilje praznovala 50 let svojega delovanja.

V Zgodovinskem društvu Medvode se zavedamo, da brez tesnejšega sodelovanja s prebivalci naše delo ne bo obrodilo sadov. Vabimo vas, da nam pri zbiranju najrazličnejših materialov, fotografij, ustnih virov, zemljevidov pomagate, da bomo lahko sestavili celovitejšo sliko preteklosti naših krajev.

Za vse dodatne informacije lahko pokličete:

- Vladimirja Bertonclja, predsednika društva, telefon 01 36 11 440
- Lojzeta Tršana, mag. zgodovinskih znanosti, telefon 01 36 27 097
- Borisa Primožiča, fotografa, telefon 01 36 11 351
- Andrejo Burja, prof. zgodovine in sociologije, telefon 01 36 27 208
- Natašo Pust, dipl. psihologinjo, telefon 01 36 11 078
- Braneta Praznika, člana društva, 041 810 698

ali nam pišete na naslov:

**ZGODOVINSKO DRUŠTVO MEDVODE,
Cesta komandanta Staneta 12,
1215 Medvode**

Knjižica **ŽIVLJENJE OB SAVI** je izdalo
Zgodovinsko društvo Medvode 4. julija 2002.

Za društvo: Vladimir Bertonceľj

Gradivo so pripravili: besedilo, terenski zapisi, zbiranje fotografij -
Andreja Burja, Nataša Pust, besedilo - Lojze Tršan, Brane Praznik

Tehnična ureditev in oblikovanje: Boris Primožič in Brane Praznik;

Fotografije: Arhiv Zgodovinskega društva Medvode, Exportprojekt
Ljubljana, Edo Primožič, Boris Primožič, ki je fotografski material

za tisk tudi pripravil;

Jezikovni pregled: Mija Mravlja

Tisk: GRAFIA d.o.o. Ljubljana

Naklada: 1000 izvodov

**Besedila, podatke in fotografije smo uporabili iz naslednje
literature in virov:**

Arhivsko gradivo Hidroelektrarne Medvode,

Časopis Slovenski poročevalec iz leta 1953;

Rokopis Lada Ločniškarja: Pojdimo v Zbilje;

Vas med zgodovino in turizmom;

Esej Zbiljsko jezero - prezrta možnost avtorja Romi Bukovec in Franc Cegnar;

Intervjuji z domačini: Francem Strojanom, Korlom Semom,

Stanetom Vilarjem st., Manco Šetina, Marijo Cegnar in Jankom Šetino.

Za sodelovanje se posebej zahvaljujemo:

HE Medvode

Kulturno umetniškemu društvu Zbilje

Občini Medvode

Primožič Marku, IZDELKI IZ PLEKSI STEKLA, Reteče

Turističnemu društvu Zbilje

Tiskarni GRAFIA d.o.o. Ljubljana

Tiskano na papirju Sora matt 115g
Goričane Tovarna papirja Medvode d.d.

